

Світлана Горова,

канд. наук із соц. комунікацій, старш. наук. співроб. інформаційно-аналітичного відділу ФПУ Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського

УДОСКОНАЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОННИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті розглянуто значення електронних ЗМІ як соціального інструменту забезпечення електронною інформацією суспільства на етапі його інформатизації та засобу вдосконалення безпеки національного інформаційного простору.

Ключові слова: інформаційна безпека, інформаційні обміни, соціальні мережі, інформаційні впливи, мережеві комунікації, інтернет-ЗМІ.

Постановка проблеми. Актуалізація необхідності збільшення уваги держави до проблем, пов'язаних з розвитком інтернет-ЗМІ.

Розробкою питань інформаційної безпеки займаються вітчизняні та зарубіжні науковці: О. Онищенко, В. Гавловський, В. Горовий, В. Цимбалюк, В. Петрик, М. Присяжнюк та ін. Проте сучасний стрімкий розвиток інформаційного суспільства постійно дає новий матеріал для науково-практичних узагальнень.

Актуальність дослідження обумовлена стрімкістю розвитку інформаційних процесів у суспільстві та необхідністю суспільного реагування, у тому числі правового, на негативні аспекти їх прояву.

Метою статті є аналіз можливостей інтернет-ЗМІ в забезпеченні доступу до масивів електронної інформації та розв'язанні проблем сучасної інформаційної безпеки.

Сучасний інформаційний розвиток, інформатизація суспільства є важливою складовою розширення можливостей для доступу до інформації, для задоволення відповідних інформаційних потреб не тільки на рівні політичних перетворень, відстоюванні того чи іншого політичного вибору в процесі демократизації, а й на всіх інших рівнях суспільної діяльності, що, зрештою, і забезпечують у комплексі суспільний прогрес. Цей розвиток має як свої позитивні, так і негативні сторони.

Необхідно підкреслити, що в останнє десятиліття в багатьох регіонах світу глобалізм, крайні прояви інформаційного та економічного тиску на відсталі в економічному відношенні регіони світу отримали відповідну

реакцію у вигляді міжнародного тероризму. Сформований на базі сильної культурної відсталості й релігійного фанатизму, бідності тероризм при безперспективності будь-яких спроб протистояти високотехнологічній зовнішній економічній і культурній експансії став єдиним ефективним засобом протистояння могутнім країнам-глобалізаторам. Така форма протесту стала дуже небезпечним контраргументом у суперництві найбільш відсталих країн світу з країнами «золотого мільярда» в системі глобальних відносин, протестом, по суті своїй доведеним до абсурду, оскільки об'єктивно не передбачає наявності переможців. У системі сучасних міжнародних інформаційних взаємин він вносить деструктивну складову, що впливає на глобальний інформаційний простір, сприяє поширенню в ньому невпевненості, погроз і шантажу, що стає, по суті, новою глобальною загрозою для розвитку цивілізації.

Практика останніх десятиліть говорить про дедалі більш відчутне значення інформаційних операцій, інформаційних війн, що передують силовим діям у відносинах між державами або ж нерідко, дедалі більшою мірою, замінюють їх, будучи успішними з точки зору отримання кінцевого результату. На інформаційному рівні йдеться про чітко спрямовані операції, що мають за мету вплив на свідомість населення.

У контексті зростання цієї загрози заслуговує на увагу характеристика нинішньої ситуації, зроблена професором Дипломатичної академії Міністерства закордонних справ Росії, академіком Академії військових наук І. Панаріним. Дослідник акцентує увагу на питанні про те, до яких меж має функціонувати інформація, що надходить з інших країн, який обсяг вона має займати в національному інформаційному просторі, яким чином у правовому полі регулювати ці інформаційні потоки [1].

Ілюстрацією щодо цього питання може бути інформаційна атака західної електронної періодики, здійснена під час недавньої економічної кризи на економічний потенціал нашої країни з метою зниження його конкурентоспроможності на міжнародних ринках. У цей час у зарубіжних ЗМІ дуже багато говорилося про безперспективність української металургії та хімічної промисловості, про несприятливий інвестиційний клімат у країні, про ймовірність політичної нестабільності тощо. Потрібно зазначити, що ця інформаційна атака в складній економічній ситуації була досить результативною.

Привертає увагу також і те, що на українських інформаційних ринках збільшується присутність зарубіжних компаній, що відстоюють власні інтереси в інформаційному просторі України. Електронні ЗМІ в контексті такої ситуації можуть сприяти виокремленню негативних впливів

на вітчизняний інформаційний простір і протистояння шкідливим зарубіжним інформаційним продуктам. Це твердження підкріплюється практикою, адже останні кілька років в інформаційному просторі спостерігається цікава тенденція: інтернет-ЗМІ за рядом показників випереджають традиційні друковані ЗМІ [2].

Розвиваючи цей аспект теми, слід звернути особливу увагу на важливу суспільно значущу проблему, пов'язану із забезпеченням інформаційного суверенітету. Ця проблема актуалізувалася як одна з найбільш помітних проблем сучасного інформаційного суспільства, що розвивається в умовах активної глобалізації. Вона набуває з розвитком сучасних інформаційних обмінів дедалі більшої актуальності, робить більш нагальними питання, пов'язані з необхідністю конкретизації уявлень про сучасні методики організації безпеки суверенних інформаційних ресурсів.

Дослідження останніх років доводять, що наявні для суверенних інформаційних ресурсів загрози насамперед пов'язані з:

- можливістю порушення змістовної цілісності, недостатнього забезпечення необхідної вичерпності суверенних масивів інформації в структурі соціальних інформаційних баз для існування й розвитку держави, нації, усіх необхідних соціальних складових сучасного суспільства;

- можливістю порушення організаційної структури дотримання та розвитку інформаційного суверенітету;

- відсталістю в процесі розвитку інформаційних технологій, призначених для обслуговування суверенних масивів інформації, а також технологій забезпечення та розвитку інформаційного суверенітету;

- зниженням значення інформаційного ресурсу ЗМІ як джерела оновлення суверенних інформаційних ресурсів у зв'язку зі зниженням якості відображення державних, національних інтересів, можливим ослабленням їхнього значення в об'єктивному, оперативному інформуванні суспільства про найбільш важливі для нього події, у зв'язку зі зниженням якості інформаційної діяльності, ослабленням суспільної ролі в утвердженні духовно-ціннісних орієнтирів сучасної України;

- відставанням правової бази забезпечення інформаційного суверенітету від об'єктивних умов його реалізації;

- порушенням основ збереження балансу вітчизняних (державних, національних) інтересів у міжнародному інформаційному співробітництві [3].

Враховуючи наявні для суверенних інформаційних ресурсів загрози, слід зазначити, що вітчизняні електронні ЗМІ можуть стати важливим інструментом реалізації сучасних технологій захисту інформаційного

суверенітету в контексті впливів зарубіжних масивів інформації через канали всіх видів зарубіжних ЗМІ. У сучасному вітчизняному інформаційному просторі з утвердженням електронних інформаційних технологій удосконалюється процес структурування традиційної джерельної бази та нових інформаційних ресурсів відповідно до потреб сьогодення. Це структурування визначається запитами різних категорій користувачів.

При використанні вітчизняних електронних ЗМІ для захисту національного інформаційного простору слід враховувати, що виражальні засоби цих видань дають можливість:

- по-перше, інформувати систему користувачів про надходження в обіг нових, важливих для розвитку суспільства інформаційних ресурсів;
- по-друге, застерігати від деструктивної інформації, що з'являється або може з'явитися у вітчизняному інформаційному просторі;
- по-третє, інформувати про розвиток правової бази у сфері інформаційного обігу, роз'яснювати сутність тих або інших правових актів;
- по-четверте, надавати інформацію про закономірності розвитку конструктивних інформаційних процесів у світі;
- по-п'яте, сприяти ефективному використанню суверенних інформаційних ресурсів у соціальних інформаційних комунікаціях сучасності [4].

Ці можливості можуть бути реалізовані при ліквідації нинішньої диспропорції в інформаційному просторі України між державними та приватними ЗМІ. При розгляді цього питання звертає на себе увагу та обставина, що «розвиток приватних ЗМІ призводить до втрати позицій в інформаційному просторі державних, а також інших ЗМІ, що в організації своєї діяльності не спираються на кошти великих економічних структур. Реалізація цієї тенденції призводить до реального ущемлення демократичних засад забезпечення свободи діяльності ЗМІ, звужує можливості української держави в донесенні до громадян повною мірою змісту і результату своєї діяльності» [5]. Сучасні дослідження говорять про помилковість рішення про повне роздержавлення національних ЗМІ.

Останнім часом спостерігається постійна втрата позицій в інформаційному просторі України регіональних, обласних і місцевих друкованих видань. Учені вказують на відсутність ефективної концепції розвитку їхньої діяльності й, відповідно, наявні матеріально-технічні, кадрові проблеми не дають можливості цим ЗМІ перейти на використання сучасних технологій та активно включитися в інформаційну діяльність, забезпечувати відображення особливостей регіонального розвитку в нашій країні. Однак ця констатація видається неповною характеристикою проблеми. До сказаного вище варто додати відсутність конкретного

соціального, у тому числі державного, замовлення на цей вид діяльності. Немає ніяких підстав стверджувати, що потреби в такому замовленні не існує. Ідеться, швидше, про суспільну неусвідомленість такого замовлення, відсутність у суспільстві чітких уявлень про конкретні завдання національного розвитку й значення в їх реалізації національних ЗМІ. Цю проблему відчувають українські фахівці, що знайшло своє відображення в Національній доповіді «Соціально-економічний стан України: наслідки для народу та держави» [6].

З цією проблемою стикається також дуже слабке наповнення вітчизняного інформаційного простору потрібною суспільству для розвитку, відповідним чином адаптованою інформацією глобального інформаційного простору. Електронні ЗМІ при цьому можуть бути якісним змістовним орієнтиром у формуванні уявлень про нову інформацію за кордоном, важливим навігаційним інструментом по глобальних інформаційних ресурсах для всіх категорій українських користувачів.

При цьому звертає на себе увагу те, що під впливом процесів демократизації, розвитку інформаційних запитів членів суспільства палітра всіх видів впливу електронної інформації постійно розширюється, що ускладнює роботу із захисту інформаційного суверенітету. Інструменти цього захисту мають бути також різноманітними, адекватними загрозам і забезпечувати необхідний результат свого впливу.

У цьому контексті особливо привертають на себе увагу соціальні мережі, що останнім часом стали ефективним механізмом горизонтальної циркуляції інформації, реалізації потенціалу інфотворчості поза межами усталених інтересів традиційних соціальних структур. Донедавна вони забезпечували запити членів суспільства на урізноманітнення спілкування, реалізацію творчого потенціалу, незадіяного в системі соціальних структур. До них належало спілкування задля розваг тощо. Інформація на такому рівні не завжди була соціально значущою. Проте в процесі свого розвитку у вітчизняному інформаційному просторі соцмережі дедалі більше відображають проблеми та потреби суспільства, демонструють ставлення громадян до актуальних проблемних ситуацій економічного, політичного й суспільного життя. Слід звернути увагу на те, що сьогодні соціальні мережі розвиваються прискореними темпами та охоплюють широкі суспільні сфери, при цьому можуть дестабілізувати інституційний статус-кво в суспільстві.

Феномен соціальних мереж сьогодні вже став настільки значущим, що починає впливати на ряд сторін суспільного життя, на психологію суспільства, політику й економічне життя сучасного суспільства.

Швидкий розвиток соціальних мереж, що можуть не тільки об'єднувати однодумців, а й налагоджувати інтерактивну взаємодію на рівні кожного конкретного члена такої мережі, сьогодні є одним з істотних елементів формування майбутнього каналу взаємодії суспільства та влади [7].

Серед багатьох дослідників цього феномену популярною є думка про те, що найбільш значущо «соціальні медіа» показали себе під час інституційних криз, коли масова політизація соціально активного сегмента Інтернету привела до вибухоподібного зростання впливу блогосфери та соціальних мереж на перебіг політичних подій і кризових явищ. Проте підвищення інтересу до впливу соціальних медіа в подібних ситуаціях, хоча і привело до появи терміна «Twitter-революція», але до сьогодні так і не стимулювало формування повноцінної наукової бази.

Слід зазначити, що якість державного нагляду за мережею Інтернет, а також регулювання «діяльності» мережі на основі ряду різнопланових законів України: «Про інформацію», «Про телекомунікації», «Про національну програму інформатизації», «Про основи національної безпеки України», «Про захист суспільної моралі» тощо – на сьогодні певною мірою втратила свою ефективність, оскільки в цих нормативних актах не відображені повністю реалії впровадження нових сучасних електронних інформаційних технологій [8]. Уповноважені для контролю й розвитку інформаційного законодавства органи: Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації, Національна експертна комісія України з питань захисту суспільної моралі, Департамент спеціальних телекомунікаційних систем та захисту інформації Служби безпеки України, Управління по боротьбі з кіберзлочинністю МВС України та ін. – на сьогодні не встигають із законодавчими ініціативами за темпами розвитку інформаційних технологій. При цьому нині залишається доволі широкий простір для поширення в мережі інтернет-інформації, що становить загрозу національній безпеці та фізичному, інтелектуальному, моральному й психологічному стану суспільства.

Очевидно, у цій ситуації потребує вдосконалення існуюча в державі методологія правотворення, що має не лише забезпечувати відповідний супровід інформаційних процесів, а й випереджати їх з огляду на розвиток інформаційних технологій майбутнього.

Список використаних джерел

1. *Панарин И. Н.* Проблемы информационной безопасности как одна из основ государственного суверенитета [Электронный ресурс]

/ И. Н. Панарин // Панарин.com. – Режим доступа: <http://www.panarin.com/comment/1053>. – Загл. с экрана.

2. *Юрченко А. М.* Україна: еволюція «революцій» / А. М. Юрченко, А. А. Поляруш. – К. : Саммит-книга, 2013. – С. 41.

3. Національний інформаційний суверенітет у контексті розвитку новітніх інформаційних технологій / О. С. Онищенко, В. М. Горовий, В. І. Попик [та ін.] ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2011. – С. 141–155.

4. Там само. – С. 20–37.

5. Там само. – С. 142–154.

6. Соціально-економічний стан України: наслідки для народу та держави : національна доповідь / за заг. ред. В. М. Гейця [та ін.]. – К., 2009. – С. 582.

7. *Юрченко А. М.* Україна: еволюція «революцій» / А. М. Юрченко, А. А. Поляруш. – К. : Саммит-книга, 2013. – С. 41–42.

8. Тенденції впливу глобального інформаційного середовища на соціокультурну сферу України / [О. С. Онищенко, В. М. Горовий, В. І. Попик та ін.] ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2013. – С. 177–182.

Стаття надійшла до редакції 19.06.2014.

Svetlana Gorova,

V. I. Vernadsky National Library of Ukraine

IMPROVEMENT OF NATIONAL SECURITY IN THE CONTEXT OF DEVELOPMENT OF ELECTRONIC INFORMATION TECHNOLOGY

The article investigates the importance of electronic media as a social tool to provide the society by electronic information at the level of its information and means of improving the security of the national information space.

Keywords: information security, information exchange, social networking, information impacts network communications, Internet media.

Светлана Горвая,

канд. наук по соц. коммуникациям, ст. науч. сотр. информационно-аналитического отдела ФПУ Национальной библиотеки Украины имени В. И. Вернадского

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ В КОНТЕКСТЕ РАЗВИТИЯ ЭЛЕКТРОННЫХ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ

В статье рассматривается значение электронных СМИ как социального инструмента обеспечения электронной информацией общества на этапе его информатизации и средства совершенствования безопасности национального информационного пространства.

Ключевые слова: информационная безопасность, информационные обмены, социальные сети, информационные влияния, сетевые коммуникации, интернет-СМИ.